

Ny väg till Täby IP

Prästgården 2:1 och 2:5, Täby socken och kommun, Stockholms län

Tomas Ekman

ARKEOLOGGRUPPEN AB RAPPORT 2016:40
ARKEOLOGISK UTREDNING, ETAPP 1 OCH 2

Ny väg till Täby IP

Prästgården 2:1 och 2:5, Täby socken och kommun, Stockholms län

Tomas Ekman

Lst dnr 43112-44084-2016

ARKEOLOGGRUPPEN I ÖREBRO AB
Drottninggatan 11, 702 10 Örebro
Telefon 019-609 04 10

www.arkeologgruppen.se
arkeologgruppen@arkeologgruppen.se

© 2016 Arkeologgruppen AB

Arkeologgruppen rapport 2016:40

Författare Tomas Ekman

Grafisk form Nina Balknäs@Högtorps Diverse

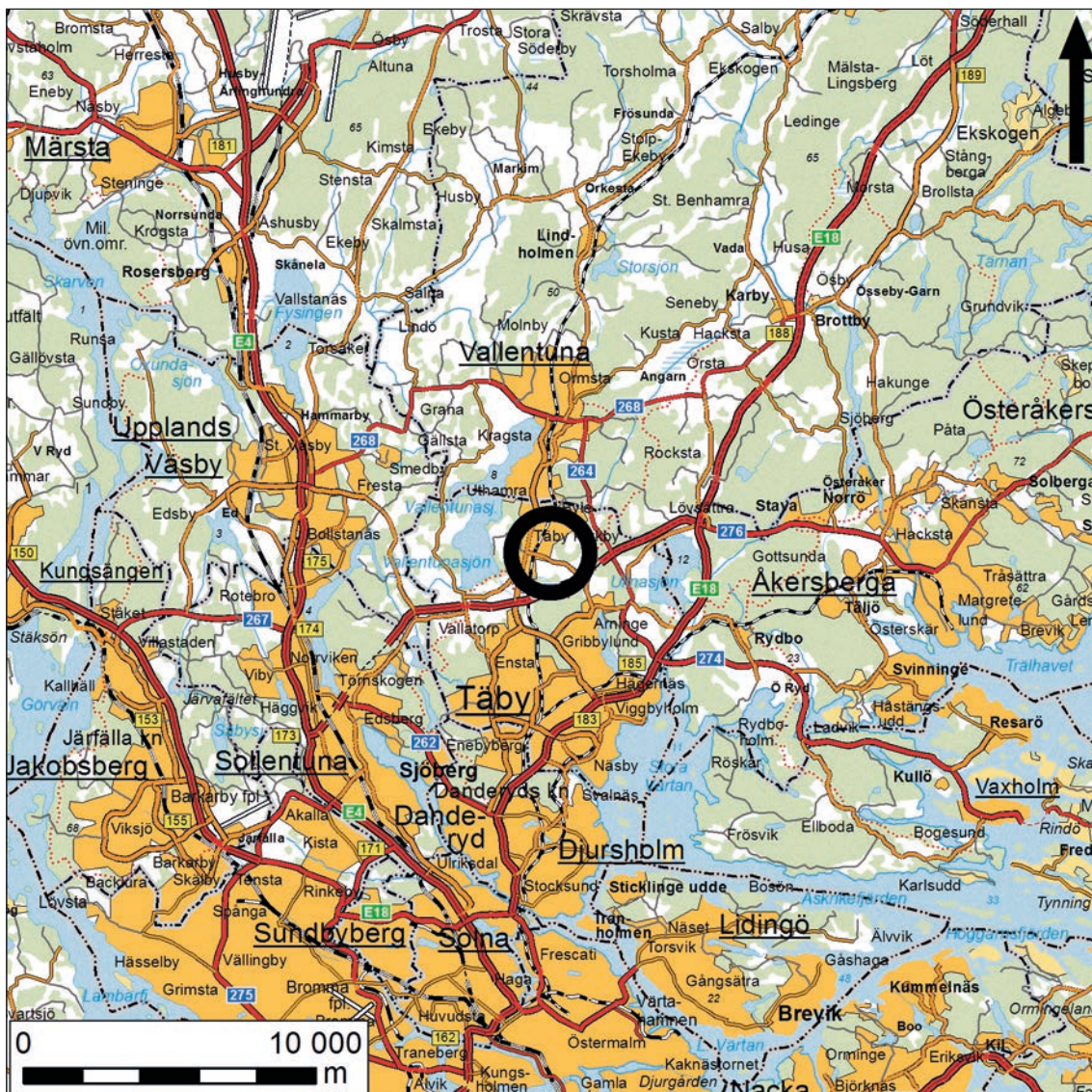
Omslagsfoto Vårvy över golfbanan. Foto av Arkeologgruppen AB.

Kartor ur allmänt kartmaterial, © Lantmäteriet Dnr R50223371_160001

Innehållsförteckning

Sammanfattning	5
Inledning	5
Bakgrund	5
Syfte	7
Metod	7
Fältinventering	7
Resultat	9
Ettapp 1	9
Ettapp 2	11
Utvärdering av resultaten	13
Referenser	14
Tekniska och administrativa uppgifter	15
Bilagor	16

Bilaga 1. Schakttabell

Figur 1. Karta över trakten kring Täby med den aktuella undersökningsplatsen markerad med en svart ring.

Sammanfattning

Arkeologgruppen AB har utfört en arkeologisk utredning etapp 1 och 2 inom fastigheterna Prästgården 2:1 och 2:5 i Täby socken och kommun. Utredningen gjordes som ett led i ett pågående detaljplanearbete. Inom det cirka 4 500 kvadratmeter stora utredningsområdet urskildes fyra objekt som möjliga fornlämningar. Samtliga kunde avfärdas efter utredningsgrävning. Dessutom karterades en stensträng och en eventuell stensträng i anslutning till utredningsområdet, RAÄ Täby 256:1–2 samt en tidigare oregistrerad stensträng. Nära Täby 256:1 noterades även ett tidigare okänt röjningsröse.

Inledning

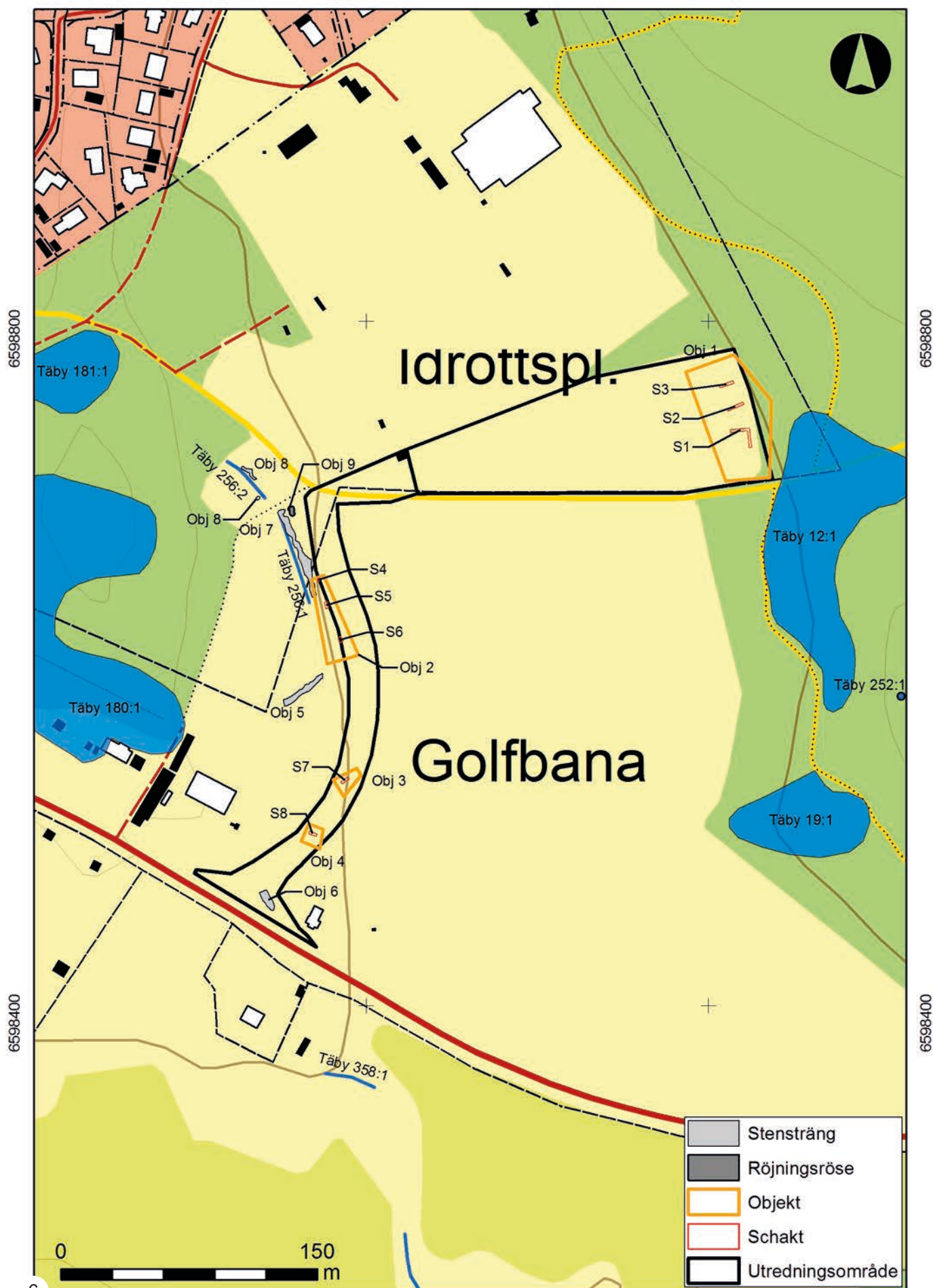
Plan- och bygglovsavdelningen i Täby kommun arbetar med en ny detaljplan inom fastigheterna Prästgården 2:1 och 2:5 i Täby socken. Avsikten är bland annat att anordna en ny anslutningsväg till Täby IP från Prästgårdsvägen. Huvuddelen av det tilltänkta vägområdet, lika med utredningsområdet, återfinns i gränzonen mellan en golfbana och flera hästhagar som hör till ett stall på prästgårdens mark. I norr ingick även en större yta som eventuellt ska användas som parkering till idrottsplatsen. Sammanlagd yta för utredningsområdet uppgick till cirka 4 500 kvadratmeter.

Bakgrund

I omedelbar närhet av utredningsområdet återfinns stensträngen RAÄ Täby 256:1, med en eventuell fortsättning, RAÄ Täby 256:2, klassificerad som en "övrig kulturhistorisk lämning". Inom området finns även två objekt som tidigare uppmärksammats som eventuella stensträngar. Närområdet i övrigt är rikt på fornlämningar.

Prästgården brukar associeras med den legendariske vikingatida stormannen Jarlabankes godsinnahav. Täby prästgårdsmark är klassat som Riksintresse för kulturmiljövård och utredningsområdet ingår till allra största delen i Riksintresset. En kulturmiljöanalys avseende delar av Riksintresset utfördes år 2015 av WSP och till denna hänvisas för en mer fylig bakgrund.

Kulturmiljöanalysen redovisar bland annat en terränglutningsanalys som bedöms uppvisa spår av två åkrar som återfinns på en karta från år 1636, lika med den äldsta kända kartan över ägorna. Spåren syns inte i fält men strukturer kan ligga kvar under dagens golfbana. Båda åkrarna berörs marginellt av det aktuella utredningsområdet.

Syfte

Syftet med utredningen var att fastställa statusen för befintliga fornlämningar samt om ytterligare ej kända fornlämningar fanns inom området. För stensträngen RAÄ Täby 256:1 gällde att den skulle avgränsas i förhållande till utredningsområdet. Den skulle även karteras för att eventuellt justeras i FMIS.

Metod

Utredningens etapp 1 omfattade kart- och arkivstudier samt en fältinventering. Som utgångspunkt för kart- och arkivstudierna fanns den kulturmiljöanalys som utfördes 2015. Utredningsområdet ingick i analysområdet som dock var mycket större än utredningsområdet. Syftet med analysen var också av annan art.

Kart- och arkivstudier utfördes i tillgängliga digitala arkiv. Det innebar en genomgång och värdering av den information som finns i Fornsök. Kartstudierna utgick från Lantmäteriets historiska kartmaterial på nätet vilket innefattar Rikets allmänna kartverk, Lantmäteristyrelsens kartarkiv samt Lantmäterimyndighetens kartarkiv. Statens Historiska Museums fynddatabas kontrollerades för att spåra eventuella arkeologiska lösfynd i området.

Fältinventering

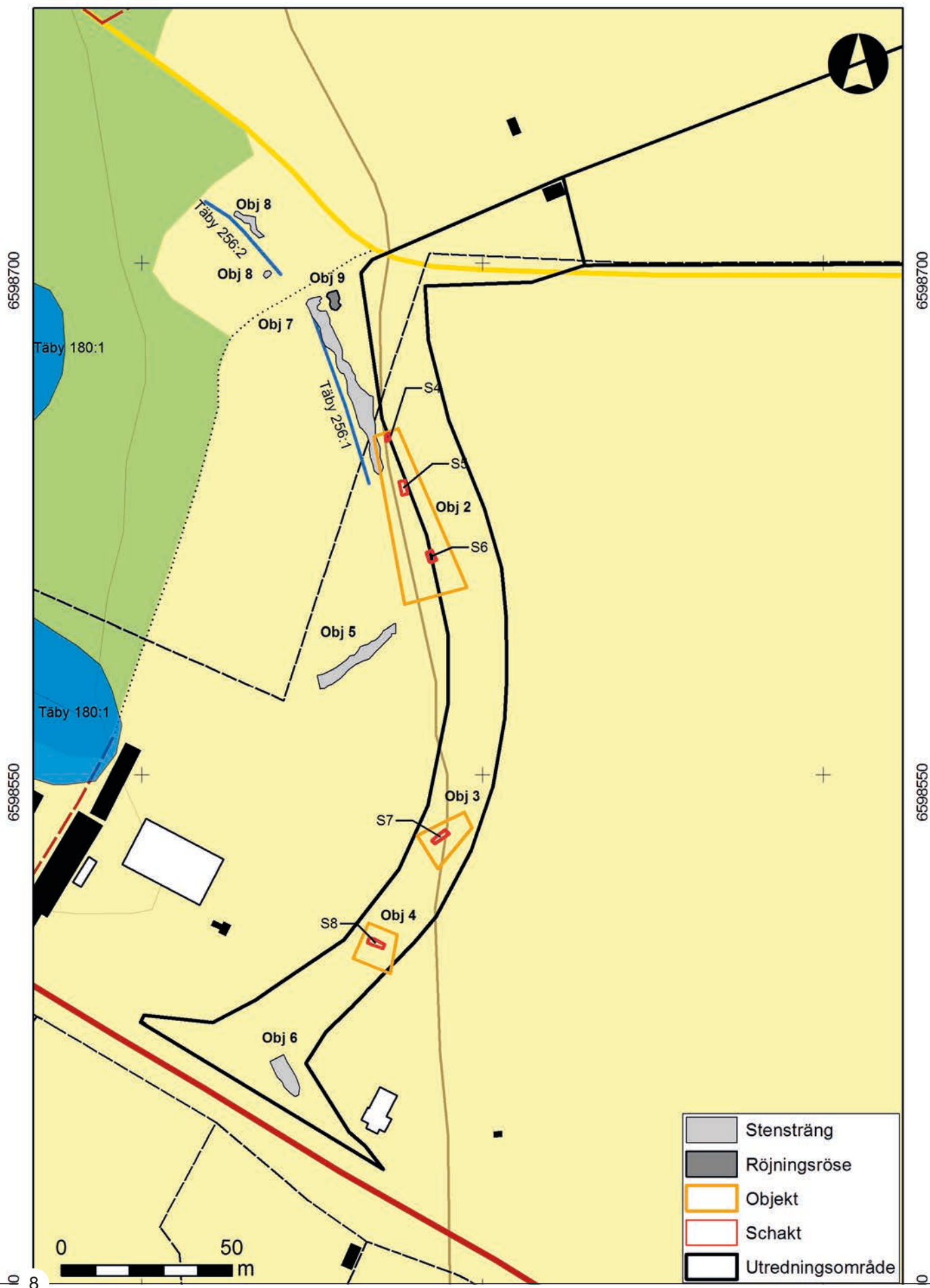
Vid fältinventeringen besiktigades utredningsområdet okulärt i syfte att hitta tidigare ej kända forn- och/eller kulturlämningar ovan mark samt bedöma eventuella boplatslägen som kan bli aktuella för en utredning etapp 2.

Följande begrepp och terminologi kommer att användas vid dokumentation och registrering av fornlämningar, eventuella fornlämningar och möjliga lägen för fornlämningar:

Fornlämning: lämningar som uppfyller de kriterier som finns uppställda inom ramen för KML och som kommer att kräva ytterligare åtgärder om de berörs av arbetsföretaget.

Möjlig fornlämning: berör främst inventerade boplatslägen som behöver utredas i en utredning, etapp 2. Kan även beröra gårds-lägen/torp/lägenhetsbebyggelse som inte kan tidfästas via det historiska kartmaterialet eller husförhörlängder.

Övrig kulturhistorisk lämning: används för lämningar som inte omfattas av KML och som därmed saknar lagskydd.

Figur 3. Plan över utredningsområdet med objekt och schakt markerade. Skala 1:1 500.

Figur 4. Översikt över den norra delen av utredningsområdet, med boplatsläget objekt 1 i fonden. Foto av Arkeologgruppen AB.

Därefter utfördes etapp 2 med skiktvis grävning med maskin av provschakt inom objekt 1–4 som markerats som möjliga fornlämningar vid etapp 1. Samtliga schakt dokumenterades och mättes in med RTK-GPS. Objekt 5–9 dokumenterades och mättes in med RTK-GPS.

Resultat

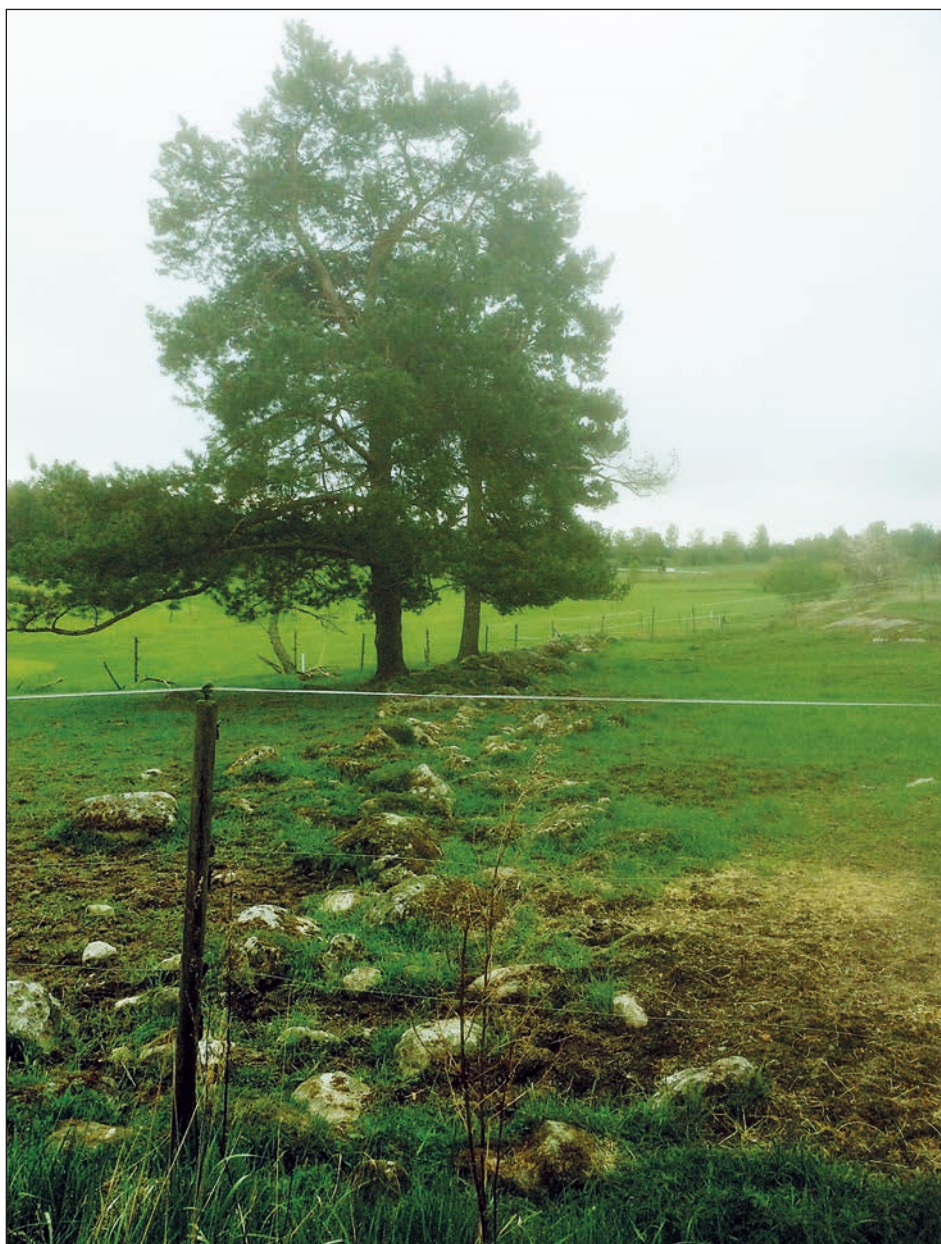
Ettapp 1

Vid fältinventeringen noterades fyra objekt inom utredningsområdet som möjliga fornlämningar.

Objekt 1 utgjordes av ett boplatsläge i en svag sydvästlig sluttning. Sluttningen övergick i plan hagmark, som under historisk tid använts som ängsmark, innan den efter utdikning under 1800-talet upptogs som åkermark. Något öster om objekt 1 återfanns gravfältet RAÄ Täby 12:1 som är av äldre järnålderskaraktär. En eventuell boplat kan ses i relation till detta gravfält.

Objekt 2 utgjordes av ytan mellan de ovan nämnda fossila åkrarna. Ytan sammanfaller med mötesplatsen av tänkta linjer från stensträngarna RAÄ Täby 256:1 och Objekt 5 (se nedan). Här kan en fägata ha separerat åkerytorna och spår av denna samt stängsling, diken med mera kunde återfinnas inom objekt 2.

Objekt 3 utgjordes av en yta med en relativt tydlig terrasskant mot äldre åkeryta (nuvarande golfbana). I ytskiktet syntes en hel del sten. Objekt 3 kunde innehålla äldre åkerelement och även spår av äldre röjningsaktivitet.

Figur 5. Stensträngen Täby 256:1 från nordväst. Foto av Arkeologgruppen AB.

Objekt 4 utgjordes av en potentiell huslämning, möjligen från en enklare ekonomibyggnad. I ytan syntes tre eventuella hörnstenar. Byggnaden kunde bedömas som ca 6x5 meter stor. På den häradsekonomiska kartan från 1901–06 syns ingen byggnad på denna plats, men åldern på en eventuell byggnad är svårbedömd.

Dessutom ingick i uppdraget att kartera och på plats bedöma följande lämningar inom närområdet:

Objekt 5 utgjordes av den stensträng som nämndes i den kulturmiljöanalys som utfördes år 2015. Den kallades där objekt 19. Objektet hade noterats redan vid en kulturgeografisk kartering under 1980-talet, men var inte registrerad i FMIS.

Objekt 6 är lika med objekt 18 som också härrör från den kulturgeografiska karteringen under 1980-talet. Den beskrivs i korthet i kulturmiljöanalysen (2015:17), med kommentaren "strukturen var inte tydlig". Objekt 7 är lika med RAÄ Täby 256:1 som enligt Fornsök är en stensträng, cirka 55 meter lång och 0,5–1,5 meter bred.

Objekt 8 är lika med RAÄ Täby 256:2, enligt Fornsök "en tendens till fortsättning" på 256:1.

Till detta kommer en nyupptäckt lämning inom närområdet: objekt 9 utgjordes av ett röjningsröse, beläget cirka 3 meter öster om den norra avslutningen på objekt 7. Röset var relativt tydligt avgränsat, men utrasat och skadat av hästtramp.

Ettapp 2

Inom objekt 1 upptogs fyra provschakt, 9–12 meter långa. I samtliga vidtog orörd sand under 0,25–0,30 meter humös matjord.

Status: ej fornlämning

Inom objekt 2 upptogs tre provschakt i gränzonen mellan hästhagar och golfbana. Schakten var 2–3 meter långa och cirka 0,5 meter djupa. Samtliga tre innehöll påförda massor ovanpå lera, vilket visade att området påverkats rejält vid golfbanebygget, eventuellt även vid 1800-talets förvandling till åkermark. Av eventuella fornlämningar återstod inget.

Status: ej fornlämning

Inom objekt 3 upptogs ett provschakt, cirka 5 meter långt och upp till 0,3 meter djupt. Under grästorven följde omrörda massor med markant inslag av stenar, 0,2–0,3 meter stora. Därunder vidtog siltig lera. Objektet hade sannolikt tillkommit vid golfbanebygget och utgör nu en del av golfbanans fairway.

Status: ej fornlämning

Inom objekt 4 upptogs ett cirka 5 meter långt schakt diagonalt över objektet. Under grästorv och humös jord kom på cirka 0,40 meters djup fast berg. Objektet bedöms som skapat vid utjämning av marken i anslutning till golfbanan.

Status: ej fornlämning

Figur 6. Första skoptaget inom objekt 3.
Foto av Arkeologgruppen AB.

Figur 7. Den östra änden av stensträngen
objekt 5. Foto av Arkeologgruppen AB.

Objekt 5 konstaterades vara en bitvis välbevarad stensträng. Stensträngen löper i nordöstlig-sydvästlig riktning. Sydvästra delen låg i en hästhage, den nordöstra delen i ett relativt skyddat läge mellan två hagar. Stensträngen var mycket tydlig i hagen, i övrigt något övermossad och utfallen på några ställen. Den kunde följas i cirka 45 meter och ändade nära golfbanan, där en del sten föreföll att vara påförd i sen tid.

Status: fornlämning

Objekt 6 utgjordes enbart av en förhöjning av sent datum. I ytan märktes enstaka stenar. Den var bevuxen med hagtornsbuskar, kungsljus och brännässlor.

Status: ej fornlämning

Objekt 7 karterades och det visade sig att den norra änden av stensträngen RAÅ Täby 256:1 stämde väl med Fornsöks markering medan den södra änden svängde mer åt öster än vad som angetts. Det gjorde att stensträngen i verkligheten anslöt till utredningsområdets västra gräns, som i det här partiet överensstämde med golfbanans gräns. Det förefaller som om stensträngen kapats vid golfbanebygget, om man jämför med uppgifterna i Fornsök. Där anges lämningens längd till 55 meter medan den längd som kunde iakttas idag var 45 meter. I övrigt märktes en viss påverkan från hästramp.

Status: fornlämning

Figur 8. Stensamlingar inom objekt 8. Foto av Arkeologgruppen AB.

Objekt 8, lika med RAÄ Täby 256:2, kunde med yttersta svårighet skönjas. Objektet utgörs idag av två mindre stensamlingar som ungefär ligger på linje med en tänkt fortsättning av objekt 7. Statusen som "övrig kulturhistorisk lämning" är helt avhängig av denna koppling till objekt 7.

Status: övrig kulturhistorisk lämning

Objekt 9 mättes in och dokumenterades. Det bedömdes som ett röjningsröse, utrasat och skadat av hästtramp. Röset var cirka 5x3 meter stort och 0,2 meter högt, med stenar 0,15–0,30 meter stora.

Status: övrig kulturhistorisk lämning

Utvärdering av resultaten

Inga icke tidigare kända fornlämningar påträffades inom utredningsområdet. Stensträngen RAÄ Täby 256:1 avgränsades mot utredningsområdet. Den karterades också och dess egentliga läge fastställdes. Den eventuella fortsättningen av samma stensträng, RAÄ Täby 256:2, lokaliserades, mättes in och bedömdes.

I utredningsområdets närhet registrerades en tidigare okänd fornlämning (objekt 5) och en tidigare okänd övrig kulturhistorisk lämning (objekt 9).

Därmed kan syftet med utredningen anses ha uppfyllts.

Referenser

Tryckta källor

Lindqvist, C., Bergstén, E & Guillaume-Pinto, E. 2015.
*Kulturmiljöanalys i Täby prästgårdsmark. Delar av ett
riksintresse för kulturmiljövård.* PM 2015-12-14. WSP

Tekniska och administrativa uppgifter

Landskap	Uppland
Län	Stockholm
Kommun	Täby
Socken	Täby
Fastighet	Prästgården 2:1 och 2:5
Fornlämningsnummer	RAÄ Täby 256:1–2

Projektledning	Tomas Ekman, Karin Sundberg
Personal	Tomas Ekman, Karin Sundberg

Undersökningstid	2016-05-11, 2016-05-16, 2016-05-17
Exploateringsyta	4 500 m ²
Undersökt yta	80 m ²
Koordinatsystem	SWEREF 99 TM
Höjdsystem	RH 2000

Länsstyrelsens diarienummer
43112-44084-2015

Arkeologgruppens projektnummer
2016_05

Arkiv

Arkivmaterial förvaras tillsvidare hos Arkeologgruppen AB.

Digitalt arkiv

Digitala data förvaras tillsvidare hos Arkeologgruppen AB.

Fynd

Inga fynd omhändertogs.

Bilagor

Bilaga 1. Schakttabell

Samtliga angivelser i meter

Nr	Längd	Bredd	Djup	Innehåll
1	10+12	1,20	0,5-0,6	Vinkelschakt. Innehöll mycket rötter mot öster. Två täckdiken korsar den öst-västra delen. Under 0,3 m humös jord följde ljusbrun sand.
2	9	1,20	0,4	Under ca 0,2 m humös jord följde grusig sand. Enstaka stenlyft.
3	9	1,20	0,5-0,6	Under ca 0,3 m humös jord följde gråbrun sand med markant inslag av järnutfällning.
4	3	1,20	0,5	Grästorv ca 0,15 m, därunder påförd, omrörd siltig lera ca 0,30 m. I botten varvig lera.
5	5	1,20	0,5	Se schakt 4
6	5	1,20	0,5	Se schakt 4
7	6	1,20	0,5	Grästorv ca 0,15 m (utkant av golfbanans fairway), siltig lera 0,2-0,3 m med inblandning av sten 0,05-0,15 m stora. I botten varvig lera.
8	7	1,20	0,4	I ytan tre stenar, 0,25-0,35 m stora. Grästorv 0,15 m, påförd matjord 0,25 m, därunder fast berg.

